

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN
KVALITETS- OCH EKONOMIAVDELNINGEN
INSPEKTIONS- OCH ANALYSENHETEN

SID 1 (27)
2010-02-19

HANS DAHLIN
EVA HEDERSTRÖM

508 33 655
508 33 061

Rapport

från inspektion av

Centrala Östermalms förskoleenhet

30/11 – 16/12 2009

Förskolorna

- Greven
- Nyponet
- Gustav Adolf
- Orren
- Filosofen
- Forskaren

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
UPPDRAG OCH GENOMFÖRANDE – gäller alla skolformer.....	3
OMRÅDEN SOM OMFATTAS AV INSPEKTIONEN	4
Utveckling sedan den senaste inspektionen.....	4
Styrning, ledning och kvalitetsarbete	4
Kunskaper, utveckling och lärande.....	4
Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar.....	4
Samverkan med hemmet och skolverksamheter.....	4
BESKRIVNING AV FÖRSKOLEENHETEN.....	5
SAMMANSTÄLLNING AV ENHETENS STYRKOR, SVAGHETER OCH BRISTER SAMT INSPEKTÖRERNAS FÖRSLAG PÅ UTVECKLINGSOMRÅDEN	8
Styrkor	8
Svagheter	8
Områden att utveckla.....	9
Brister som enheten måste åtgärda utifrån gällande lagstiftning	10
RESULTAT/MÅLUPPFYLLELSE.....	11
Utveckling sedan den senaste inspektionen.....	11
Styrning, ledning och kvalitetsarbete	12
<i>Ledning och organisation</i>	12
<i>Mål samt styrdokument</i>	14
<i>Systematiskt kvalitetsarbete</i>	15
Kunskaper, utveckling och lärande.....	16
<i>Förskoleenhetens arbetssätt/Förskolornas arbetssätt</i>	16
<i>Barn i behov av särskilt stöd</i>	21
Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar.....	22
Samverkan med hemmet och skolverksamheter.....	24
<i>Samverkan med hemmet</i>	24
<i>Samverkan med skolverksamheter</i>	25
TILL SIST	27

UPPDRAG OCH GENOMFÖRANDE – gäller alla skolformer

Inspektions- och analysenheten utvärderar den pedagogiska verksamheten och främjar barns, ungdomars och vuxnas lärande genom att

- granska måluppfyllelsen utifrån nationella och kommunala¹ styrdokument
- kontrollera efterlevnaden av nationella och kommunala riktlinjer
- granska hur förskolan/skolan utvärderar sin egen verksamhet
- ge rekommendationer om vad som bör förändras och utvecklas

Vi genomför vårt uppdrag genom att

- läsa material som förskolan/skolan ställer till förfogande och även material från andra källor (ex. från Skolverket)
- intervjua elever/barn, personal och skolledning. Vid granskning- en av förskolors verksamhet intervjuas föräldrar i stället för barn.
- observera verksamheten

Inspektionen följs upp på olika sätt beroende på skolform.

I första hand granskar vi måluppfyllelsen, det vill säga att vi bildar oss en så hel- täckande bild som möjligt av hur målen i styrdokumentet tolkas och förverkligas på förskolan/skolan. Vi gör detta utifrån en prioritering av mål från läroplaner och andra nationella styrdokument. Dessutom bedömer vi hur riktlinjerna i dessa styrdokument följs, liksom mål och riktlinjer i Stockholms stads skolplan och förskoleplan.

Förutom detta granskar vi förskolans/skolans förmåga att själv utvärdera sin kvalitet för att förbättra verksamheten. I bedömningen av verksamhetens kvalitet utgår vi även från Skolverkets Allmänna råd om kvalitetsredovisning. Hög kvalitet innebär enligt Skolverkets definition främst att verksamheten utmärks av att den väl:

- strävar mot och uppfyller nationella mål
- svarar mot nationella krav och riktlinjer
- uppfyller andra mål, krav och riktlinjer som är förenliga med de nationella (t.ex. skolplan, lokal arbetsplan och andra lokala planer)
- kännetecknas av en strävan till förnyelse och ständiga förbättringar utifrån de förutsättningar man har.²

---

¹ Vid inspektion av fristående skolor utgår inspektionen endast från nationella styrdokument.

² Från Skolverkets verktyg "BRUK – för kvalitetsarbete i förskola och skola", s 8.

OMRÅDEN SOM OMFATTAS AV INSPEKTIONEN

Stadens utbildningsinspektion granskar verksamheterna ur ett helhetsperspektiv. Inspektionen fokuseras särskilt på nedanstående områden, men inspektörerna kan även kommentera andra områden om det finns starka skäl till det.

Utveckling sedan den senaste inspektionen

Detta område finns endast med när en förskola har inspekterats tidigare.

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Detta område granskas utifrån läroplanen (Lpfö 98) och Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitet i förskolan, förordningen om kvalitetsredovisning inom skolväsendet och Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitetsredovisning, men även utifrån Stockholms stads kvalitetsstrategi (ILS) samt förskoleplanen för Stockholms stad.

Kunskaper, utveckling och lärande

Detta område granskas främst utifrån mål och riktlinjer i läroplanen (Lpfö 98) och Stockholms stads förskoleplan.

Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar

Detta område granskas utifrån skollagen och diskrimineringslagen (2008:571) samt Skolverkets allmänna råd och kommentarer för att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling, men även i hög grad utifrån läroplanens (Lpfö 98) värdegrund och dess avsnitt Normer och värden.

Samverkan med hemmet och skolverksamheter

Detta område granskas främst utifrån mål och riktlinjer i läroplanen (Lpfö 98) och Stockholms stads förskoleplan.

BESKRIVNING AV FÖRSKOLEENHETEN

Centrala Östermalms förskolor är en kommunal enhet med sex förskolor och sammanlagt 20 avdelningar i Östermalms stadsdelsförvaltning. Filosofen och Forskaren ligger i närheten av Stockholms universitet i ett område med övervägande studentbostäder medan de övriga ligger centralt på Östermalm. I enheten ingår förskolorna;

- Greven, Riddargatan 1, 4 avd
- Nyponet, Nybrogatan 58, 3 avd
- Gustav Adolf, Wittstocksgatan 18, 4 avd
- Orren, Östermalmsgatan 84, 2 avd
- Filosofen, Professorsslingan 47, 3 avd
- Forskaren, Forskarbacken 14-18, 4 avd

Enheten fick sin nuvarande form 2004 då förskolorna Filosofen och Forskaren övergick från att vara enskilt drivna till att bli kommunala och inkluderas i enheten. På förskolan Forskaren finns två engelskspråkiga grupper. I enheten finns även en öppen förskola som dock inte omfattas av inspektionen.

Greven, Nyponet och Orren inryms i flerfamiljshus medan de övriga förskolorna är friliggande. Lokalerna är endera byggda eller ombyggda för förskoleverksamhet. Alla förskolorna har tillgång till egna gårdar även om utrymmet på Nyponets gård är begränsat. Samtliga förskolor har närhet till parker och för Filosofen och Forskaren även till naturområden.

Barn och personal

I tabellen nedan redovisas antalet barn i grupperna samt antalet anställda på förskolan beräknat i årsarbetare							
Centrala Östermalm	Avdelningstyp	Barn/avd	Antal heltidsanställda förskollärare eller motsvarande*	Antal heltidsanställda barnskötare eller personal med annan utbildning	Summa personal	Snitt barn per personal	Andel förskollärare
Greven							
Månen	1 åringar	12	2,5		2,5	4,80	100%
Solen	2 åringar	15	1	2	3	5,00	33%
Stjärnan	3 åringar	21	1	3	4	5,25	25%
Galaxen	4-5 åringar	26	2,75	1	3,75	6,93	73%
stöd							
s:a barn/avd.pers		74	7,25	6	13,25	5,58	55%
Nyponet							
Nallen	1-2 år	15	1	2	3	5,00	33%
Hallonet	3 åringar	16	2	1	3	5,33	67%
Blåbäret	4-5 åringar	20	3		3	6,67	100%
stöd	1			1	1	0,00	0%
s:a barn/avd.pers		51	6	3	9	5,67	67%
Orren							
Mandarin	1-5 år	18	3		3	6,00	100%
Smultronet	1-5 år	17	2	1	3	5,67	67%
stöd							
s:a barn/avd.pers		35	5	1	6	5,83	83%
Gustav Adolf							
Igelkotten	1--2	10	1	1	2	5,00	50%
Grodan	1-3 år	11	3		3	3,67	100%
Pingvinen	2,5-5 år	17	2	1	3	5,67	67%
Giraffen	3-5 år	18	1	2	3	6,00	33%
stöd							
s:a barn/avd.pers		56	7	4	11	5,09	64%
Forskaren							
Björnbär	1-3 år	8	2		2	4,00	100%
Blåbär	3-5 år	18	2	2	4	4,50	50%
Gooseberry	1-3 år eng	19		3	3	6,33	0%
Strawberry	3-5 år eng	24	2	2	4	6,00	50%
stöd	4			4	4		0%
s:a barn/avd.pers		69	6	11	13	5,31	46%

Filosofen							
Humlan	1-3 år	9	2		2	4,50	100%
Ekorren	1-3 år	13	1	2	3	4,33	33%
Katten	3-5 år	26	1,5	2,7	4,2	6,19	36%
stöd					1		0%
s:a barn/avd.pers		48	4,5	4,7	9,2	5,22	49%
Totalt		333	35,75	29,7	61,45	5,4	58%
* med motsvarande menas fritidspedagog eller lärare med examen från en statlig lärarutbildning mot de yngre åldrarna.							

Kommentar: Både avdelningen Galaxen på förskolan Greven och avdelningen Katten på förskolan Filosofen består av två grupper som samverkar.

- Andel förskollärare: 58 % (Stadens genomsnitt är 44%)
- Barn/ personal: 5,4

SAMMANSTÄLLNING AV ENHETENS STYRKOR, SVAGHETER OCH BRISTER SAMT INSPEKTÖRERNAS FÖRSLAG PÅ UTVECKLINGSOMRÅDEN

Vårt uppdrag som inspektörer är att granska och utvärdera enhetens resultat. Med resultat menar vi enhetens förmåga att uppnå och sträva mot de nationella och kommunala målen samt efterleva de riktlinjer och krav som finns i styrdokumentet. Våra bedömningar presenteras utförligare under rubriken RESULTAT/MÅLUPPFYLLELSE.

Styrkor

Vår inspektion har visat att enheten har ett antal styrkor, bland annat dessa:

- Förskoleenhetens arbetssätt ger förutsättningar för ett mångsidigt och sammanhängande lärande.
- Förskoleenhetens dokumentation åskådliggör barnens tankar om och undersökande av det enhetsgemensamma projektet. Dokumentationen används för att föra arbetet med projektet vidare.
- Förskolornas pedagogiska miljö ger goda förutsättningar för lek, kommunikation, utforskande och lärande. Denna miljö erbjuder barnen en god språklig miljö som stimulerar barnens begreppsutveckling och deras intresse för läs- och skriftspråket. Gynnsamma förutsättningar ges även för barns flerspråksutveckling. Även barns matematiska utveckling gynnas av den pedagogiska miljön. Den pedagogiska miljön och dess tillgänglighet till en mångfald av material bidrar även till barns inflytande.
- Barnen ges rikliga möjligheter till både eget skapande och delaktighet i stadens olika kulturutbud.
- Förskoleenheten har en väl förankrad och väl fungerande arbetsgång för att tillgodose enskilda barns behov av särskilt stöd.
- Enheten ger föräldrarna god information och har varierade former för föräldrasamverkan.

Svagheter

Vår inspektion har visat att enheten har ett antal svagheter, bland annat dessa:

- Enheten saknar ett sammanhängande och fungerande systematiskt kvalitetsarbete.
- Enheten saknar fungerande rutiner för barnens övergång till skolans verksamheter.

Områden att utveckla

Vi bedömer att följande utvecklingsområden, som kan utgå från såväl svagheter som styrkor, men även från sådant som vare sig är att betrakta som styrkor eller svagheter, bör prioriteras:

Systematiskt kvalitetsarbete

Enheten bör utveckla sina mål i verksamhetsplanen samt ta fram kriterier för måluppfyllelse så att de övergripande målen blir vägledande för hur verksamheten organiseras och vilka arbetssätt som används. Om enheten väljer att ha ett enhetsgemensamt projekt bör mål formuleras även för detta. Utifrån dessa mål bör avdelningarna upprätta sina arbetsplaner med mål och arbetssätt som konkretiseringar av verksamhetsplanen och enhetens ställningstaganden. Utvärderingen bör på alla nivåer avspegla enhetens hela verksamhet utifrån läroplanens områden.

Delaktigheten bör ökas för att bättre ta tillvara personalens kompetens och erfarenheter. Enhetens kompetensutveckling bör ytterligare anpassas till olika förskolors behov samt att förutsättningar för planering ytterligare bör anpassas till enhetens arbetssätt.

Gemensam pedagogisk grundsyn och tolkning av pedagogiska begrepp

Den valda Reggio Emiliainspirerade inriktningen bör ytterligare förankras för att tillsammans med läroplanen kunna ligga till grund för en gemensam och uttalad syn på kunskap, utveckling och lärande.

Förskoleenheten bör klargöra och diskutera intentionen med ett temainriktat arbetssätt så som det framställs i läroplanen och i det sammanhanget diskutera hur denna kan omsättas i ett projektarbete.

Barns delaktighet i naturens kretslopp

Enhetens förskolor bör i högre grad ge barnen förutsättningar att förstå sin delaktighet i naturens kretslopp.

Normer och värden

Förskoleenheten bör förtydliga vad som utgör den gemensamma värdegrunden och hur den ska omsättas i verksamheten.

Samverkan med skolans verksamheter

Förskoleenheten bör verka för att de rutiner som finns i stadsdelen för barnens övergång till skolans verksamheter omsätts och att trepartssamtal genomförs där även föräldrar är delaktiga. Särskilt viktigt är att barn med behov av särskilt stöd får en bra övergång

Brister som enheten måste åtgärda utifrån gällande lagstiftning

- Likabehandlingsplanen är gemensam för enhetens samtliga förskolor. En plan mot diskriminering och kränkande behandling måste upprättas i vilken även de enskilda förskolornas arbete synliggörs.

Förskolornas personal och barn bör göras delaktiga i arbetet med planen och den ska göras känd hos föräldrar. Uppföljningen och utvärderingen av planen ska redovisas i enhetens kvalitetsredovisning i enlighet med kraven i förordningen om kvalitetsredovisning.

RESULTAT/MÅLUPPFYLLELSE

Utveckling sedan den senaste inspektionen

Två av förskolorna i enheten har inspekterats var för sig under 2006, d.v.s. för drygt tre år sedan. Vid dessa tillfällen inspekterades förskolorna *Filosofen* och *Greven*.

Den nuvarande inspektionen riktas mot enheten som helhet men trots detta kommenterar vi nedan vissa förändringar jämfört med vad de tidigare rapporterna beskrev.

Förskolan *Filosofen* bedömdes ha ett antal styrkor, bland annat tydlig organisation, en bra övergripande kompetensutveckling, ett gott förhållningssätt vilket gynnade både barnens inflytande och sociala utveckling. Vidare fanns ett påbörjat genusarbete, en god pedagogisk miljö och bra pedagogisk dokumentation. Arbetet med matematik samt samarbetet med skolan var också styrkor för förskolan.

Däremot fann inspektionen svagheter vad gällde personalens individuella kompetensutveckling och arbetet med det mångkulturella perspektivet. Förutom dessa områden föreslog inspektionen att förskolan skulle vidareutveckla avdelningarnas arbetsplaner, förtydliga värdegrunden, vidareutveckla genusarbetet och ytterligare stödja barnens modersmål.

När vi i denna rapport bedömer *hela enhetens* styrkor och svagheter kan vi konstatera att det även idag finns en tydlig organisation och en allmänt god kompetensutveckling samt ett gott förhållningssätt till barnen. Det finns en god pedagogisk miljö och dokumentation samt ett medvetet arbete med matematik. Däremot har genusarbetet inte utvecklats sedan den förra inspektionen och samarbetet med skolan är nu en svaghet för enheten som helhet.

Kompetensutvecklingen behöver fortfarande anpassas ytterligare till olika behov bland personalen medan arbetet med det mångkulturella perspektivet och barns modersmål har inletts. Vad gäller avdelningarnas arbetsplaner behöver de tydliga kopplas till enhetens övergripande mål.

Förskolan *Greven* beskrevs ha sina styrkor inom områden som nätverksarbete för personalen, det språkutvecklande arbetssättet samt en bra inskolning av nya barn och familjer.

Däremot ansåg inspektionen att det fanns svagheter beträffande mötesstrukturen för personalen, kvalitetsarbetet och det mångkulturella arbetet. Arbetet med normer och värden, inklusive genusarbetet, var inte tillräckligt konkretiserat. Pedagogisk dokumentation, inklusive barnens pärmar behövde utvecklas, liksom den pedagogiska miljön och samarbetet med skolan. Utifrån dessa svagheter föreslog inspektionen även utvecklingsområden.

När vi i denna rapport bedömer *hela enhetens* styrkor och svagheter kan vi konstatera att nätverksarbetet fortsätter, arbetssättet är språkutvecklande och inskolningen fungerar väl.

Mötesstrukturen har utvecklats och förtydligats medan kvalitetsarbetet fortfarande är ett utvecklingsområde. Det mångkulturella arbetet är påbörjat medan genusarbetet inte har konkretiserats sedan den förra inspektionen. Däremot är både pedagogisk miljö och pedagogisk dokumentation idag styrkor för enheten medan samarbetet med skolan fortsatt är en svaghet.

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Vår samlade bedömning är att enheten saknar ett systematiskt kvalitetsarbete. Målen är inte styrande för verksamheten eftersom mål och dokument på olika nivåer inte kopplas samman. Utvärderingen försvåras av samma skäl. Enheten har tagit fram ett underlag för upprättande av arbetsplaner och för utvärdering på avdelningsnivå, men dessa anknyter inte till enhetens övergripande mål. Däremot finns en fungerande organisation och mötesformer som kan ge förutsättningar för personalens delaktighet i enhetens verksamhetsutveckling, något som dock inte uppnås fullt ut. Enheten satsar mycket på kompetensutvecklingen men denna behöver ytterligare anpassas till att motsvara olika behov inom enheten.

Ledning och organisation

Enhetens ledningsgrupp består av en förskolechef, som har det övergripande ansvaret, en biträdande förskolechef samt en pedagogisk ledare. Ledningsgruppen har formulerat sina arbetsuppgifter och ansvarsområden i ett gemensamt dokument. De personalrepresentanter vi mötte uttryckte dock vissa önskemål om att ansvarsfördelningen ytterligare kan förtydligas.

Cheferna har en ambition att varje vecka finnas på plats i varje enskild förskola utifrån ett planerat schema. Den pedagogiska ledaren deltar vid behov i reflektionsmöten och avdelningsplaneringar, leder enhetens interna nätverk samt pedagogmöten på kvällstid. Hon är även tillgänglig för att handleda i olika frågor.

Varje förskola har en arbetsplatsansvarig som förutom att ansvara för att information når fram till såväl personalen som ledningsgruppen även har ett ansvar för att den dagliga verksamheten fungerar vad gäller bland annat schema och overtidsarbete. Den arbetsplatsansvariga har ingen särskild tid avsatt för sitt uppdrag och några av den personal vi mötte uttryckte ett behov av att uppdraget ytterligare kan förtydligas trots att det finns skriftligt dokumenterat. Det finns även avdelningsansvariga som har ett uttalat ansvar för den pedagogiska verksamheten på sin avdelning. Detta ansvarsområde höll enheten vid tidpunkten för inspektionsbesöket på att revidera för att istället förtydliga förskollärarnas ansvar. Alla styrdokument och enhetens egna dokument finns samlade i två pärmar som finns på varje avdelning.

De formella besluten i enheten fattas i *ledningsgruppen*, i vilken cheferna och den pedagogiska ledaren ingår. Dessa träffas för längre möten en till två gånger i månaden. I den *stora ledningsgruppen*, där även de arbetsplatsansvariga ingår, diskuteras och förbereds enhetens övergripande frågor inför varje förskolas arbetsplats-träff. Enheten har även ett *referensnätverk* som fungerar som en arbetsgrupp i utvecklingsfrågor. I denna grupp ingår en medarbetare från varje förskola tillsam-

man med biträdande förskolechef och den pedagogiska ledaren. För diskussioner kring det pedagogiska arbetet har enheten två *interna nätverk* som leds av den pedagogiska ledaren. I dessa nätverk diskuteras det enhetsgemensamma projektet utifrån den dokumentation personalen har med sig till träffarna. Enheten genomför två *planeringsdagar* per termin för all personal i vilka förskolorna ofta samverkar två och två utifrån ett gemensamt innehåll. Enheten har beslutat att i största möjliga mån förlägga övergripande möten på fredagar för att värna om verksamheten med barnen de övriga dagarna.

Förskolorna har *arbetsplatsträff* en gång i månaden, varje förskola var för sig eller tillsammans med en annan förskola. Varannan månad deltar cheferna och vid dessa tillfällen diskuteras formella frågor. Varannan månad behandlar mötet pedagogiska frågor och då deltar den pedagogiska ledaren. Dessa möten följs av *avdelningsmöten* för varje arbetslag. På förskolorna träffas en personal per avdelning regelbundet i så kallade *dokumentationsgrupper* för att diskutera arbetet med det enhetsgemensamma projektet. Varje avdelning har planeringstid på dagtid, så kallat *reflektionsmöte*, oftast varannan vecka. Dessa möten förläggs oftast till måndagar för att värna om verksamheten med barnen tisdag till torsdag. Det finns en ambition att all personal även ska ha *individuell reflektionstid* en timme per vecka.

Vår bedömning är att ledningen byggt upp en organisation och mötesformer som skapar förutsättningar för delaktighet och verksamhetsutveckling. Dock bör enligt vår mening delaktigheten ökas. Vid våra intervjuer framkom att personalen inte i tillräckligt hög grad upplever att de är förberedda på de frågor som tas upp på möten och att de trots enhetens olika mötesformer inte alltid hittar forum för att diskutera frågor som enligt dem är viktiga för verksamheten. Detta kan enligt vår bedömning förbättras genom än mer förberedda möten och tydliggörande av i vilka sammanhang olika beslut fattas. På det sättet ökar möjligheten att alla för enheten viktiga frågor hittar ett forum där de kan behandlas. Att ytterligare diskutera och förankra enhetens övergripande mål och prioriteringar skulle enligt vår mening gagna både delaktighet och verksamhetsutveckling. En ökad delaktighet skulle på ett bättre sätt ta tillvara personalens kompetens och erfarenheter. Detta utvecklas även i avsnittet *Kunskaper, utveckling och lärande*.

Vi bedömer vidare att personalen allmänt har rimliga förutsättningar för planering och reflektion. Detta fungerar vanligtvis bra för dokumentationsgrupper och reflektionsmöten. Det finns även goda förutsättningar i form av datorer och annan utrustning för att kunna arbeta med dokumentation och föräldrainsformation med mera. Däremot är det svårare för personalen att få till stånd individuell planeringstid i tillräcklig utsträckning och möjligheten till detta varierar, något ledningen är införstådd med. I detta sammanhang har ledningen enligt vår mening ett ansvar för att tillsammans med personalen skapa förutsättningar som är långsiktigt hållbara även vid frånvaro och andra händelser. Detta anser vi vara särskilt viktigt eftersom det projektinriktade arbetssätt som enheten tillämpar förutsätter kontinuerlig dokumentation och reflektion. Dessutom bygger även arbetet i enhetens nätverk på att personalen har möjligheter att dokumentera och reflektera regelbundet på förskolorna.

Även barngruppsstorlek, förskollärartäthet och personaltäthet samt lokaler och utemiljö ger generellt goda förutsättningar för att genomföra uppdraget. Det finns dock skillnader mellan förskolorna och avdelningarna i enheten vad gäller gårdar, lokalförutsättningar och barngruppsstorlekar. I de fall förskolorna har mer begränsade gårdar, små lokaler samt stora barngrupper behöver enheten och förskolorna även i fortsättningen ta hänsyn till detta när verksamhetens ramar och organisation planeras.

Mål samt styrdokument

Inför inspektionen har vi framförallt tagit del av enhetens verksamhetsplan för 2009 och kvalitetsredovisningen för 2008/2009. Vi har även tagit del av andra övergripande enhetsdokument samt exempel på avdelningarnas arbetsplaner och mitterminsutvärderingar.

Enhetens verksamhetsplan innehåller åtaganden som till stora delar är konkretiseringar av stadsdelsnämndens mål. Det finns även mål för pedagogisk dokumentation och IT-kunnande utifrån resultatet i föregående kvalitetsredovisning. Enhetens egna behov och förutsättningar, eller de ställningstaganden som återges i den lokala arbetsplanen, blir dock i övrigt inte synliga. Detta gäller även den stora satsning som enheten gör på ett enhetsgemensamt projekt. De åtaganden som formuleras i verksamhetsplanen är inte formulerade på ett sådant sätt som är möjligt att utvärdera och det saknas kriterier för måluppfyllelse. Verksamhetsplanen har tagits fram i ledningsgruppen och personalen har haft viss möjlighet att bidra med synpunkter men har i övrigt inte varit delaktiga. Ledningen framhöll i våra samtal med dem den tidsbrist som oftast uppstår vid framtagandet av verksamhetsplanen. Den övergripande planen ligger inte till grund för avdelningarnas arbetsplaner eller övrig planering av verksamheten.

Avdelningarnas planeringar utgår istället från en genomgång av det övergripande enhetsgemensamma temat "Ljus". Utifrån en planeringsmodell kallad "Spindeln" har varje avdelning bland annat formulerat personalens och barnens relationer till ämnet. Denna planering ligger sedan till grund för arbetet med projektet. Däremot har inte heller de avdelningar vars arbetsplaner vi tagit del av formulerat mål som kan utvärderas.

Vår bedömning är att enheten bör utveckla sina mål i verksamhetsplanen samt ta fram kriterier för måluppfyllelse så att de övergripande målen blir vägledande för hur verksamheten organiseras och vilka arbetssätt som används. Om enheten väljer att ha ett enhetsgemensamt projekt bör mål formuleras även för detta. Utifrån dessa mål bör avdelningarna upprätta sina arbetsplaner med mål och arbetssätt som konkretiseringar av verksamhetsplanen och enhetens ställningstaganden.

Enhetens kvalitetsredovisning upprättas även den av ledningen, även om personalen har vissa möjligheter att bidra med synpunkter. Avdelningarna följer upp sin verksamhet med stöd av den pedagogiska dokumentationen och utvärderar med hjälp av ett gemensamt underlag både i mitten av varje termin och på planeringsdagar i juni. Eftersom avdelningarna till största delen utvärderar sina projektarbeten på ett sätt som inte är kopplat till målen i verksamhetsplan utgör dessa inte

underlag för kvalitetsredovisningen. Av den orsaken bedömer vi att kvalitetsredovisningen i allt för hög grad är beroende av ledningens förmåga att sammanfatta muntliga diskussioner. Det finns trots detta vissa bedömningar av resultat utifrån tidigare verksamhetsplan och en analys i kvalitetsredovisningen, något som resulterar i flera utvecklingsområden. Dessa blir dock i sin tur endast i mycket liten grad synligt i den efterföljande verksamhetsplanen.

Förskoleenhetens kvalitetsredovisning bör utformas så att den redovisar måluppfyllelsen genom en bedömning av hur väl förskolorna har arbetat i riktning mot målen i läroplanen. De åtgärder och utvecklingsområden som beskrivs i en kvalitetsredovisning bör ligga till grund för utvecklings- och verksamhetsplanering för nästkommande period.

Systematiskt kvalitetsarbete

Enheten har en plan benämnd "Förskolornas verksamhetsår" för arbetet med planering och uppföljning. Avdelningarna följer upp sin verksamhet på avdelningsmöten och reflektionsmöten. Utvärdering görs i oktober och mars samt på planeringsdagar i juni. Avdelningarna använder sin pedagogiska dokumentation som underlag och det finns även olika gemensamma underlag i enheten som fungerar som verktyg för avdelningarnas utvärdering. Denna planering, uppföljning och underlag för utvärdering berör dock främst i dagsläget det enhetsgemensamma projektet kring "Ljus".

Vår bedömning är dock att den tydliga årsstrukturen och den goda pedagogiska dokumentationen inte blir det verktyg för ett systematiskt kvalitetsarbete som det skulle kunna vara eftersom mål och dokument på olika nivåer inte kopplas samman, vilket beskrivits ovan under "Mål och styrdokument". Det saknas även former och sammanhang för att utvärdera hela verksamheten, utöver det enhetsgemensamma projektet.

De övergripande målen och dokumenten beskriver inte enhetens utvecklingsarbete med ett utforskande arbetssätt och en ambition att utifrån detta fördjupa projektarbetet. Att målen i verksamhetsplanen och enhetens utvecklingsarbete förverkligas i parallella processer bedömer vi skapar flera problem för enheten. Dels blir de politiskt beslutade målen inte styrande för arbetssätten. Dels blir enhetens faktiska utvecklingsarbete med ett enhetsgemensamt projekt inte synligt i de övergripande dokumenten. Detta skapar sämre möjlighet till delaktighet i utvecklingen av enhetens verksamhet för både personal och föräldrar. Det leder även till att det blir otydligt vad som är övergripande mål och syften respektive vad som är verktyg för att uppnå dessa. Detta utvecklas i avsnittet *Kunskaper, utveckling och lärande*. Genom att inte formulera tydliga mål och utvärdera dessa riskerar enheten att inte heller identifiera andra utvecklingsområden utöver det enhetsgemensamma projektarbetet.

Den pedagogiska dokumentationen är ett bra verktyg för att ta tillvara barnens synpunkter och används även på det sättet av förskolorna. Den enkät stadsdelen genomför bland föräldrarna används till viss del för diskussioner och utveckling av verksamheten. Dessutom kan försöket med att föräldrar via e-post kommenterar

projektarbetet ge nya perspektiv och idéer. I uppföljning och utvärdering tas både föräldrars och barns synpunkter tillvara men enligt vår bedömning inte på ett systematiskt sätt som blir användbart i kvalitetsredovisningen.

Vi bedömer att enheten ger goda förutsättningar för personalens kompetensutveckling. Enheten deltar i stadsdelens utbud av föreläsningar samt ordnar egna föreläsningar kopplat till det arbetssätt man vill utveckla. Ledningen beskrev för oss hur man utifrån medarbetarsamtalen beslutat att satsa på ytterligare fortbildning kring dokumentation och it. Det kommer att finnas introduktionsprogram och mentorer för nyanställda, här beskrev dock personalen att även nya arbetslag som helhet behöver tid för diskussioner. Enhetens nätverksarbete, pedagogmöten och satsning på en pedagogisk ledare anser vi även ger förutsättningar för att stödja enhetens utvecklingsarbete. Inför projektet "Ljus" har enheten ägnat sina planeringsdagar åt föreläsningar och studiebesök kring detta ämne. För att det utforskande arbetssättet i form av projekt ska bli det verktyg för att utveckla verksamheten som eftersträvas har vi dock, som framgått ovan, bedömt att syftet bör förtydligas men även arbetssättet behöver stödjas ytterligare. Stödet bör i ökad utsträckning utgå från de olika behov som finns bland personalen och mellan förskolorna. De olika behoven beror främst på att viss personal är nyanställd och att det finns flera nya arbetslag.

Kunskaper, utveckling och lärande

Sammantaget bedömer vi att förskolorna inom Centrala Östermalms förskolor uppfyller läroplanens uppdrag vad gäller utveckling och lärande.

Den Reggio Emiliainspirerade inriktningen bör dock ytterligare förankras för att tillsammans med läroplanen kunna ligga till grund för en gemensam och uttalad syn på kunskap, utveckling och lärande. I anslutning till detta bör intentionen med ett temainriktat arbetssätt så som det framställs i läroplanen klargöras så att ett enhetsgemensamma projektet kan genomföras i enlighet med denna.

Förskoleenhetens arbetssätt/Förskolornas arbetssätt

Enheten har sedan 2003 bedrivit en verksamhet inspirerad av Reggio Emiliias pedagogiska filosofi³. Den personal vi samtalade med framhöll att Reggio Emiliafilosofin väl stämmer överens med det synsätt som präglar läroplanen och de betonade synen på barnet som utrustad med en rad kompetenser och aktiv i den egna utvecklingsprocessen. Förskoleenhetens ledning och personal ser också att Reggio Emiliafilosofin bland annat satt sin prägel på och utvecklat utformningen av inomhusmiljön på samtliga enhetens förskolor.

Det framkom dock i våra intervjuer med personalföreträdarna att det inte helt och fullt är klargjort vad det kan innebära att låta sig inspireras av Reggio Emiliafilosofin. Detta förklarades med att många nyanställda har kommit till sedan arbetssättet påbörjades. Flera av de personalrepresentanter vi samtalade med har heller inte känt sig delaktiga i valet av detta arbetssätt. Önskemål och behov uttrycktes

---

³ En pedagogisk filosofi som har utarbetats i Reggio Emilia, en stad i norra Italien.

av personalen att förankra avsikten med, samt fördjupa kunskapen och förståelsen av det Reggio Emiliainspirerade arbetssättet.

Det framkom likaså i våra intervjuer att personalen inte anser sig ha deltagit i mer enhetsövergripande diskussioner i syfte att uttrycka en gemensam syn på kunskap, utveckling och lärande i enlighet med det synsätt som präglar läroplanen. Önskemål om ett sådant ställningstagande uttrycktes även det i våra intervjuer.

Vi bedömer att den Reggio Emiliainspirerade inriktningen ytterligare bör förankras för att tillsammans med läroplanen kunna ligga till grund för en gemensam och uttalad syn på kunskap, utveckling och lärande.

Oavsett åldersmässig sammansättning delas samtliga avdelningars barngrupper in i mindre grupper vid olika aktiviteter och projektarbete. Samtliga förskolor arbetar med projekt. Vid tidpunkten för inspektionen bedrevs på alla förskolor ett och samma projekt "Ljus", som initierats av ledningen och några ur personalgruppen. Projektarbetet, som planeras med stöd av ett enhetsgemensamt underlag, bedrivs på alla förskolor tre dagar per vecka, något som beslutats av enhetens ledning. Delar av de resterande dagarna avsätts till personalens reflektion och planering samt möten i olika enhetsövergripande grupper. (se avsnittet *Organisation*). Ledningen har för avsikt att det aktuella projektet "Ljus" ska fortgå under två år på samtliga förskolor. Varje avdelning har inför detta projekt utrustats med en overheadapparat och ett ljusbord med tillhörande former tillverkade av plexiglas. Alla avdelningar har för projektets räkning också utrustats med ficklampor.

I samband med våra intervjuer framkom många skilda synpunkter om att bedriva ett och samma projekt inom hela enheten. Flera av de personalrepresentanter vi samtalade med ser ett värde i detta. Andra däremot anser att det begränsar deras möjlighet att följa barns tankar och intressen som enligt dem kan röra sig om annat än sådant som kan inordnas i det aktuella projektet. Det framkom också att förskolornas olika förutsättningar, både vad gäller barngruppen och personalens olika erfarenheter och kunskap om det valda arbetssättet, inverkar på arbetet. Åsikter framfördes också om att det bör vara den personal som är verksam i respektive grupp som bäst kan besluta om innehåll och arbetssätt med utgångspunkt i den aktuella barngruppens behov och intressen.

Samtliga enhetens förskolor dokumenterar projektet. I anslutning till varje projekt-tillfälle upprättas av personalen ett projektprotokoll enligt ett enhetsgemensamt underlag. I protokollet dokumenteras vad barnet/barnen "gör" och "säger" samt personalens "reflektioner/tankar". Protokollet används för den fortsatta projektplaneringen. Projektet synliggörs allt efterhand med hjälp av fotografier med anknytande texter. En stor del av anslagen dokumentation har också kompletterats med citat ur läroplanen. Fotografierna är mestadels placerade i barnens nivå. Den dokumentationen i form av fotografier och texter vi tog del av i samband med våra besök präglas av projektet. Barnens uttryck och tankar om olika ljusföreteelser återges. På några avdelningar kunde vi se att projektet utformats alltefter barnens upptäckter och nya frågeställningar. På en avdelning kunde vi ta del av dokumentation som visar att barnen arbetat med filmmanus som en följd av deras egna frå-

gor och intressen. Ännu en annan avdelning har arbetat med att reflektera över hur olika färger kan tänkas låta och därmed komponerat musik, något som dokumenterats på flera olika sätt. Vi såg också exempel på hur barnen på en avdelning utforskade om det var möjligt att leda ljus genom sammanfogade rör av papp och att personalen aktivt dokumenterade vad som hände. Den största delen av dokumentationen visar dock hur barn utforskar ljus med stöd av det material som varje avdelning utrustats med eller i vissa fall hur barnen utforskar själva apparaturen. På några avdelningar uttrycktes osäkerhet om hur projektarbetet ska drivas vidare och på någon avdelning kunde vi inte se några spår av pågående projektarbete. Enbart på några avdelningar kunde vi notera att den fotografiska dokumentationen även visar andra aktiviteter och händelser än pågående projekt.

De nätverk som beskrivs i avsnittet *Systematiskt kvalitetsarbete* ägnas åt att med utgångspunkt i dokumentation reflektera och diskutera hur arbetet med projekten på de olika avdelningarna kan föras vidare. Alla de personalföreträdare vi samtalande med ser värdet i dokumentation samt reflektion med denna som grund. Så som det beskrivs i avsnittet *Systematiskt kvalitetsarbete* anser dock flera av dem att dokumentationen kräver tid och att denna tid inte alltid ges i verksamheten. Det leder stundtals till att dokumentationen snarare betraktas som en skyldighet än som ett stöd i den egna verksamheten. Det framkom även att flera i personalgruppen uppfattar det som att det ses som mer angeläget att föra själva projektämnet framåt än att följa det som händer i barngruppen. Fokus förflyttas enligt dessa uppfattningar därmed från barnen till själva projektets fortlevnad.

Sammantaget bedömer vi att förskoleenheten med sitt temainriktade arbetssätt har förutsättningar att främja ett mångsidigt och sammanhängande lärande där många av läroplanens mål kan efterlevas. Detta ser vi som en styrka. Vi bedömer även att förskoleenhetens dokumentation på olika sätt åskådliggör barnens tankar om och undersökande av projektet och att dokumentationen används för att föra arbetet med detta vidare. Även detta ser vi som en styrka. Vi bedömer dock att förskoleenheten bör klargöra och diskutera intentionen med ett temainriktat arbetssätt så som det framställs i läroplanen. I det sammanhanget bör en diskussion föras om hur ett valt projekt kan genomföras så att det utgår från eller kan innefatta de skiftande erfarenheter, intressen, tankar och åsikter som barn kan ha och hur dokumentationen kan synliggöra detta.

Rum för möten och lärande

Den pedagogiska miljön har varit föremål för ett flerårigt utvecklingsarbete i syfte att skapa en miljö som bidrar till barns utforskande, lärande och utveckling. Samtliga de personalrepresentanter vi mötte i samband med inspektionen betonade det stora värdet i detta arbete. På alla avdelningar har "hörnor" ordnats för att tillgodose barns olika intressen. Så har exempelvis alla avdelningar arrangerat en särskild ateljé, antingen i ett eget rum eller i en avgränsad del av ett större rum. Prismor och färgat papper i fönstren fångar ljuset som faller igenom och just detta har på någon avdelning bidragit till nya perspektiv på det pågående projektet "Ljus". Spegel i olika former är placerade i barnens höjd. Fotografier som dokumenterar olika händelser i projektarbetet är placerade i barnens nivå.

På alla avdelningar har materialet ”flyttats ned” för att göra det tillgängligt för alla barn. Material finns för olika typer av lek, utforskande och experimenterade. Tillgängligt och väl synligt för barnen finns material för barnens läs- och skriftspråksutveckling och matematiska utveckling. Vi kunde i samband med verksamhetsbesöken också se att de allra flesta avdelningarna erbjuder gott om material för skapande verksamhet, alltifrån färg till ”skräpmaterial”, som allt flitigt används av barnen. Bygg- och konstruktionsmaterial i olika omfattning finns tillgängligt på varje avdelning och många avdelningar använder olika bilder av mer eller mindre kända byggnader som inspiration för barnens konstruktionslekar.

Gårdar och utomhusmiljöer skiljer sig mycket förskolorna emellan, alltifrån egna och större gårdar till små innergårdar som delas av bostadshusens boende. I möjligaste mån använder sig alla förskolor av de grönområden som finns i respektive förskolas närhet.

Vi bedömer att de olika förskolornas pedagogiska miljö ger goda förutsättningar för lek, kommunikation, utforskande och lärande, något vi ser som en styrka för enheten.

Kultur, kreativitet och skapande

Östermalms stadsdelsförvaltning har anslagit 500 kronor per barn och år till kulturutövande och skapande verksamhet. Var och en av förskolorna har utsett ett kulturombud med ett särskilt ansvar för hur de ”öronmärkta” kulturpengarna ska användas. Exempelvis har litteratur inhandlats, teaterbesök har gjorts och i de fall förskolornas geografiska lägen försvårar sådana besök har en teatergrupp tagits emot på förskolan. En förskola har särskilt beställt en dansföreställning med anknytning till projektet ”Ljus”.

Som framgår av det föregående avsnittet finns på varje avdelning en avgränsad ateljé. Barnen erbjuds i dessa olika material så som vattenfärger, fingerfärg och trolldyg. Några avdelningar använder även naturmaterial. Stafflier som är konstruerade så att barnen kan samspela och kommunicera finns på varje avdelning.

Enligt förskoleenhetens ledning har drygt 20 procent av barnen annan språklig och kulturell tillhörighet än den svenska. Enheten har även personal med en sådan bakgrund. En stor del av barnen med annan kulturell bakgrund än den svenska är inskrivna i den av enhetens förskolor som på två avdelningar bedriver sin verksamhet på engelska. Att verksamheten bedrivs på engelska har sin grund i att föräldrar från andra länder ska kunna välja detta språk istället för det svenska för sina barn i de fall det inte är bestämt hur lång Sverigevistelsen kommer att bli. Om boendet i Sverige blir mer permanent placeras barnen i samförstånd med föräldrarna på de avdelningar där verksamheten bedrivs på det svenska språket.

I våra personalintervjuer framkom att diskussioner förs inom hela enheten om hur arbetet bör bedrivas för att främja barnens utveckling av olika och ”egna” kulturtillhörigheter tillsammans med den svenska. Det beskrevs för oss att personalen lägger stor vikt vid att alla barn känner tillhörighet och gemenskap med sina kamrater och att olikheter betraktas som ett värde i gruppen. Personalen ställer många frågor till barnen, är mottagliga och intresserade av barns olika bakgrund och av

olika länders firande av högtider. I detta arbete har man en ambition att utgå från varje enskilt barn så att alla känner att de är lika viktiga och respekteras för den kultur de bär med sig. Vid våra verksamhetsbesök kunde vi se att alla avdelningar har anslagit välkomsthälsningar på de språk som är aktuella i barngruppen. Flaggor från olika länder finns också anslagna på väggar. En förskola anordnar ”knytkalas” då mat från olika länder serveras.

Vi bedömer att barnen ges rikliga möjligheter till eget skapande och möjlighet att ta del av olika kulturutbud. Vi ser detta som en av förskolans styrkor. Vi anser också att förskolan bidrar till att göra barnen delaktiga i det svenska kulturarvet samtidigt som de görs medvetna om andra kulturers traditioner.

Språkutveckling

Sånger, rim och ramsor, drama och rollspel används för att stimulera barnens språkliga utveckling. I våra intervjuer med personalrepresentanterna framhölls också vikten av att vara genuint intresserad av vad barnen har att säga, ge dem ord och begrepp på ett medvetet sätt och att stimulera barnen att uttrycka tankar. Vi kunde vid våra verksamhetsbesök se exempel på detta.

Förskolorna arbetar också med barnens läs- och skriftspråkutveckling och som beskrivs i avsnittet *Rum för möten och lärande* så har alla avdelningar tillgång till material som ska främja denna utveckling. Alfabetet finns anslaget på väggar, texter och skyltar återfinns i anknytning till dokumentationen och för att presentera olika material och miljöer. Olika symboler används också i samlingarna för att benämna olika aktiviteter och material. Alla avdelningar har rik tillgång till litteratur som delvis inhandlats med bidrag av det kulturanslag som tilldelats enheten.

Arbetet med projektet i mindre grupper är också en stor del av barnens språkliga miljö genom att barnen ges stort talutrymme i diskussioner om gemensamma erfarenheter. Personalen uttryckte också i våra intervjuer och vid våra inspektionsbesök betydelsen av att dokumentationen används i samtal tillsammans med barnen.

Vi bedömer att förskolan erbjuder barnen en god språklig miljö som stimulerar barnens begreppsutveckling och deras intresse för läs- och skriftspråket.

Flerspråkiga barn

Som framgår av avsnittet *Kultur, kreativitet och skapande* har drygt 20 procent av barnen inom enheten ett annat språk än svenska som umgängesspråk med minst en förälder. På två av enhetens avdelningar talar samtliga barn ett annat språk än det svenska. Stadsdelsförvaltningen erbjuder modersmålsstöd i vissa språk. I samtal med både enhetens ledning och personalföreträdare framkom dock att arbetet alltmer har kommit att handla om att i den reguljära verksamheten skapa gynnsamma förutsättningar för barns flerspråkutveckling. I avsnittet *Kultur, kreativitet och skapande* belyses detta arbete. Enheten gör en kartläggning av flerspråkigheten och har för detta utformat ett särskilt underlag.

Av personalintervjuerna framgick att personalen skapar tillfällen där barnen behöver interagera och samspela med varandra för att få fler tillfällen att använda både det svenska språket och sitt modersmål. Av intervjuerna framgick även att den pedagogiska miljön bidrar till ett sådant samspel. Personalen har tillägnat sig vissa

begrepp på olika språk och även föräldrar bidrar till att benämna olika företeelser i verksamheten.

Flera av de personalrepresentanter vi samtalande med framhöll att om samtalet ska bli språk- och kunskapsutvecklande måste det baseras på barnets intresse. Barnet ska ha förförståelse för ämnet ifråga samt bemötas med stödjande och inspirerande samtal som även utökar ordförrådet. Enligt flera av de personalföreträdare vi samtalande med kan det dock vara svårt att väcka alla barns intresse för projektet "Ljus" då barnen inte har begrepp för det. Projektarbetet upplevs av dem försvåra arbetet med barns flerspråksutveckling.

Vi bedömer att förskolan skapar gynnsamma förutsättningar för barns flerspråkutveckling. Verksamheten kan dock ytterligare anpassas till alla barns olika språkliga förutsättningar.

Matematik, natur

Genom projektet "Ljus" ges barnen överlag goda möjligheter att utveckla förståelse för naturvetenskapliga fenomen. Däremot framfördes i våra personalintervjuer åsikter om att det finns alltför litet utrymme och möjligheter till att bedriva verksamhet i närliggande parker och grönområden för att ge barnen förutsättningar att förstå sin delaktighet i naturens kretslopp. Vid våra verksamhetsbesök kunde vi dock se exempel på en avdelning som har prioriterat naturen som innehåll. Vi bedömer att det finns skäl att utveckla detta arbete inom enheten och hur detta kan inkluderas i verksamheten.

Projektarbetet ger också många möjligheter till att främja barnens matematiska utveckling. Några avdelningar har exempelvis jämfört barnens skuggor och dessas olika längder. Den pedagogiska miljön bidrar även den till matematiska utmaningar. Det finns material som barnen kan sortera och klassificera. Siffror finns anslagna på många avdelningar och vi kunde ta del av situationer då barnen räknade och använde matematiska begrepp. Vi bedömer att förskolan erbjuder barnen en miljö och till stora delar en verksamhet som främjar deras matematiska utveckling.

Barn i behov av särskilt stöd

Östermalms stadsdelsförvaltning har skapat ett gemensamt dokument, "en plattform", som innehåller en beskrivning av barn- och ungdomsavdelningens riktlinjer för arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Dokumentet beskriver arbetsgången då personal identifierat ett barn i behov av särskilt stöd samt blanketter för ansökan om medel och upprättande av handlingsplaner. Dokumentet är väl förankrat hos både ledningen och personalen.

När personalen upplever att verksamheten har svårt att tillgodose enskilda barns behov kontaktas förskoleenhetens ledning. Tillsammans görs en bedömning av huruvida verksamheten kan förändras för att tillgodose barnets behov. Den pedagogiska ledaren kan delta i kartläggningen av det enskilda barnets behov och av verksamhetens befintliga insatser för att tillgodose dessa. Förskoleenheterna inom Östermalms stadsdelsförvaltning får ett tillägg i budgeten per inskrivet barn avsett för sådant stöd som bedöms kunna tillgodoses inom den ordinarie verksamheten. Om ytterligare resurser krävs kan förskolechefen ansöka om medel från stadsdels-

förvaltningens stödteam. Stödteamet består av en samordnare, en talpedagog samt en barnpsykolog. Samordnaren bedömer de resursansökningar som inkommer till stödteamet. Stödteamet kan bistå personalen med konsultation, handledning, observationer och samordning kring olika möten som anordnas för att tillgodose barns behov av särskilt stöd. Stödet kan även bestå av medel för att anställa resurspersoner. Samtliga personal anser att barns behov av särskilt stöd tillgodoses.

Vår bedömning är att förskoleenheten har en väl förankrad och väl fungerande arbetsgång för att tillgodose enskilda barns behov av särskilt stöd.

Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar

Sammantaget bedömer vi att arbetet i förskolorna inom Centrala Östermalms förskoleenhet kännetecknas av läroplanens mål och riktlinjer vad gäller arbetet med normer och värden. Enheten bör dock enas om en gemensamt formulerad värdegrund.

Enligt förskoleenhetens ledning har en gemensam värdegrund formulerats i enhetens "Likabehandlingsplan 2009". I våra samtal med personalföreträdarna stod dock klart att denna av dem inte ses som en gemensam grund för värdegrundarbetet. Istället betonades de diskussioner som förs på avdelningarna och de värden som återfinns i respektive avdelnings arbetsplan. Vi har dock inte tagit del av alla dessa planer. Enligt personalföreträdarna har inga gemensamma diskussioner om värdegrundsarbetet förts i enheten som helhet. Önskemål om sådana framfördes dock i samband med våra personalintervjuer. På grund av de olika uppfattningarna om vad som utgör en gemensam värdegrund bedömer vi att förskolan bör diskutera detta och förtydliga vad som utgör en gemensam syn på arbetet med normer och värden.

Personalen gav i våra intervjuer och vid våra besök i verksamheterna många och goda exempel på vad enskilda arbetslag gör för att i praktiken omsätta läroplanens riktlinjer för arbetet med normer och värden. Respektfullt bemötande av barn och vuxna, att lyssna på barnen samt att de lär sig lyssna till varandra betonades. I det sammanhanget framhölls förskolornas medvetna satsning på att dela in barngruppen i mindre grupper som en förutsättning för barnen att bli synliga som individer och för att få utrymme att komma till tals. Att få barnen att känna ansvar för sig själva och andra betonades även det i våra personalintervjuer. Det beskrevs också för oss hur personalen strävar efter att vara närvarande i mötet med barnen och genast ta tag i händelser i gruppen. Vid konflikter mellan barnen hjälper personalen dem att sätta ord på sina känslor och är lyhörda för barns olika behov i sådana situationer. Vi kunde vid verksamhetsbesöken ta del av situationer som präglas av detta förhållningssätt.

Vi fick också i intervjuer och verksamhetsbesök ta del av flera exempel på hur personalen arbetar för att barnen ska utveckla sin förmåga att förstå och att handla efter demokratiska principer. Många avdelningar låter barngruppens omröstning och "majoritetsbeslut" avgöra vilken aktivitet barngruppen ska genomföra. I personalintervjuer framfördes också uppfattningar om att det är viktigt att tydliggöra

både inom en personalgrupp och i förhållande till barnen vad barn faktiskt har möjlighet att "bestämma om".

Som framgår av avsnittet *Rum för möten och lärande* ger samtliga förskolors miljö förutsättningar för barns inflytande. Barnen på många avdelningar ges också möjlighet att påverka verksamhetens innehåll och utformning genom att det enskilda barnet kan välja olika aktiviteter på eftermiddagarna. Valen åskådliggörs genom olika "aktivitetstavlor". Genom projektarbetet och dokumentationen kan barnens intressen och tankar utgöra grund för det fortsatta arbetet.

Enligt vår bedömning ges barnen inom förskoleenheten på flera olika sätt möjlighet ha inflytande i verksamheten. Detta skulle dock ytterligare gynnas av att barns tankar och intressen i högre grad påverkar utformningen av det enhetsgemensamma projektet eller fick utrymme på annat sätt. Det finns därför enligt vår mening anledning att diskutera även denna aspekt av barns inflytande i samband med de diskussioner som enligt vår bedömning bör föras om projektarbete (se avsnittet *Förskoleenhetens/Förskolornas arbetsätt*).

Förskoleenheten förde för ett antal år sedan diskussioner om hur verksamheten ska bedrivas för att motverka stereotypa könsrollsmönster. Diskussionerna resulterade dock inte i någon direkt gemensam och uttalad grundsyn eller handlingsplan vad gäller detta område. Enligt de personalrepresentanter vi samtalade med gav diskussionerna dock till resultat att de medvetet uppmärksammar hur de själva bemöter och tilltalar pojkar och flickor i olika situationer. De uppgav att de vid val av material till förskolan beaktar vikten av att motverka stereotypa könsrollsmönster. Vi bedömer att detta arbete bidrar till att barnen ges möjlighet till att utveckla förmågor och intressen som inte begränsas av stereotypa könsroller. Vi ser dock detta som ett område som bör inkluderas i och tas fram strategier för i en diskussion kring en kommande gemensam och uttalad värdegrund.

Förskolan har en "Likabehandlingsplan" som upprättats i början av år 2009. Planen som gäller för samtliga förskolor är allmänt hållen och inte specifikt anpassad till behoven i enskilda förskolor inom enheten. "Det konkreta likabehandlingsarbetet", liksom det förebyggande arbetet, beskrivs kortfattat och i allmänna ordalag. Av planen framgår hur man ska gå tillväga i händelse av kränkande behandling och bilagd planen finns ett underlag för upprättandet av en handlingsplan. .

Likabehandlingsplanen har upprättats av den biträdande förskolechefen och därefter behandlats i de två ledningsgrupperna (se avsnittet *Organisation*). Samtlig personal har getts möjlighet att framföra synpunkter på innehållet. "Föräldrarepresentantmötet" på var och en av förskolorna har på samma sätt haft den möjligheten. De av föräldrarna vi intervjuade, som inte ingår eller tidigare ingått i detta råd, kände dock inte till enhetens likabehandlingsplan.

Förskolans "Likabehandlingsplan" hänvisar till FN:s deklaration om mänskliga rättigheter, skollagens första kapitel samt till lagen om förbud mot diskriminering (2006:67). Vi vill av den anledningen göra förskolan uppmärksam på att denna lagstiftning upphörde att gälla den första januari 2009. Det rättsliga skyddet för barn och elever vid kränkningar, trakasserier och diskriminering regleras nu i två

lagar: diskrimineringslagen (2008:567) och skollagens nyttillkomna kapitel 14 a. Bestämmelserna har i viss mån skärpts. Bland annat ska en ny plan årligen upprättas.

Vi bedömer sammantaget att förskoleenheten måste upprätta en plan mot diskriminering och kränkande behandling i vilken även de enskilda förskolornas arbete synliggörs. Förskolornas personal och barn bör göras delaktiga i arbetet med planen och den ska göras känd hos föräldrar. Uppföljningen och utvärderingen av planen ska redovisas i enhetens kvalitetsredovisning.

Samverkan med hemmet och skolverksamheter

Vår bedömning är att det allmänt finns goda former för information och samverkan med hemmet, detta är en styrka för enheten. I det sammanhanget är den pedagogiska dokumentationen ett viktigt verktyg. Den dagliga informationen kan dock i vissa fall förbättras och arbetet i föräldrarepresentantsmötet kan förtydligas och vidareutvecklas.

Däremot finns det få fungerande rutiner för barnens övergång till skolans verksamheter och ingen samverkan kring det pedagogiska innehållet. Överlämningsamtal där föräldrar är närvarande genomförs inte och rutinerna för övergången för barn i behov av särskilt stöd bör förstärkas. Detta är en svaghet.

Samverkan med hemmet

Det finns en ambition hos de flesta av enhetens förskolor att samla nya föräldrar till ett informationsmöte inför förskolestarten i augusti. Förskolorna använder sig av den så kallade föräldraaktiva inskolningen som personalen anser bidra till att föräldrarna får ökad insyn i verksamheten. Efter inskolningen inbjuds de berörda föräldrarna till uppföljningssamtal. Alla avdelningar genomför ett föräldramöte i början på höstterminen. Vid dessa ges övergripande information kring det kommande läsårets projekt och övrig verksamhet, ofta med hjälp av bilder och annan dokumentation. Personalen framhöll i våra intervjuer att de beskriver syftet med verksamheten kopplat till läroplanen och uppmuntrar till diskussion och frågor från föräldrarna på föräldramötena. Däremot bedömer vi att avdelningarna i vissa fall kan behöva ledningens stöd för att informera föräldrarna om det gemensamma projektet och andra övergripande prioriteringar i verksamheten.

Därutöver framhöll både personal och föräldrar som vi mötte vikten av den dagliga kontakten och informationen. Personalen tar sig tid att informera om det som har hänt under dagen då föräldrarna hämtar sina barn. I våra intervjuer med föräldrarna framkom att de är nöjda med detta, men de framförde dock synpunkter på att informationen inte alltid fungerar lika bra de tider den ordinarie avdelningspersonalen inte är på plats eller vid personalomsättning. Alla avdelningar använder någon form av kalender där dagens och veckans aktiviteter beskrivs. Den pedagogiska dokumentationen synliggör enligt vår bedömning verksamheten för föräldrarna på ett bra sätt. Alla avdelningar skriver även månadsbrev som skickas till föräldrarna via e-post och anslås på anslagstavlorna. Dessa och dokumentationen var mycket uppskattade av de föräldrar vi mötte.

Enheten erbjuder utvecklingssamtal en gång per läsår och ytterligare samtal genomförs vid behov eller när föräldrar önskar detta. Inför samtalet får föräldrarna ett underlag för att förbereda sig och även personalen har underlag både för egen förberedelse och för genomförandet av samtalet. Personalen använder dokumentationen och det enskilda barnets pärm som underlag för förberedelserna och även i själva samtalet. De föräldrarepresentanter vi mötte är nöjda med samtalen som de uppfattar ge en bra bild av deras barn i verksamheten. Vår bedömning är att föräldrarna allmänt får god information från förskolorna genom personalens förhållningssätt, fungerande rutiner och med hjälp av den pedagogiska dokumentationen.

Förutom föräldramötet i början på varje hösttermin erbjuder förskolorna föräldrarna möjligheter till inflytande genom föräldrarepresentantmöten. Dessa möts oftast förskolevis två gånger per läsår och består av en till två föräldrar per avdelning, enhetens två chefer samt avdelningsvariga på den berörda förskolan. Föräldrarepresentantmötena beskrevs av de föräldrar vi samtalade med samstämmigt mest innehålla övergripande information från ledningen och inte så mycket av diskussion kring olika frågor. De uttryckte att de är osäkra på syftet med dessa möten även om möjlighet finns till att ta upp egna frågor. Vi anser att enhetens verksamhet skulle gagnas av att syftet med dessa möten förtydligas och innehållet vidareutvecklas.

Det finns även former för samvaro som fika och fester samt firande av traditioner där föräldrar och personal träffas. De familjefrukostar som genomförs på några avdelningar är mycket uppskattade av de föräldrar vi mötte. Enheten visar även stor öppenhet genom att bjuda in föräldrar att delta vid förskolornas planeringsdagar. Vår bedömning är att enheten har varierade och fungerande former för samverkan.

Föräldrars synpunkter tas tillvara i vardagliga sammanhang, på olika samtal och möten. De föräldrar vi mötte upplever att de kan vända sig till personalen, arbetsplatsansvariga och ledningen med sina frågor och synpunkter. Föräldrars synpunkter sammanställs dock sällan på ett systematiskt sätt så att dessa kan utgöra underlag för utvärdering. Däremot använder enheten resultatet av stadsdelens övergripande enkät som underlag för diskussioner i föräldragruppen och har provat att få in föräldrarnas synpunkter och tankar kring det övergripande projektet "Ljus" via e-post.

Samverkan med skolverksamheter

I stadsdelen finns en dokumenterad handlingsplan för barnens övergång till skolans verksamheter. Vår bedömning är dock att denna plan sällan följs inom enheten tillsammans med de mottagande skolorna. Det innebär att det för de flesta barnen inte finns någon fungerande rutin för övergången till skolans verksamheter. Detta är en svaghet. Förskolorna lämnar över barn till ett stort antal skolor och i några fall även regelbundet till skolor i andra stadsdelar. De förskolor som ligger centralt på Östermalm har viss kontakt med några närliggande skolor men inte heller här fungerar rutinerna enligt den övergripande planen. Samverkan kring innehållet i verksamheten utifrån läroplanen och intentionerna där saknas i princip helt och ingen dokumentation följer i dagsläget med barnen vid övergången. Per-

sonalen beskrev i våra intervjuer att det förekommer vissa kontakter med Hedvig Eleonora skola, Östermalmsskolan och Gärdets skola. Däremot förekommer sällan överlämningsamtal och i de fall det förekommer deltar inte föräldrarna. Vi vill av den anledningen göra förskolan uppmärksam på verksamheternas olika sekretess och att förskolan därför bör anstränga sig ytterligare för att få till stånd trepartsamtal i vilka föräldrarna deltar. Detta är särskilt viktigt när det gäller barn med behov av särskilt stöd. För att detta ska kunna förverkligas krävs dock att även skolan gör motsvarande ansträngning.

De föräldrar vi mötte hade varierande erfarenhet av övergången för deras barn till skolans verksamheter. De var dock eniga om att förskolorna genomfört en bra avslutning av förskoletiden både för dem och för deras barn.

TILL SIST

Vi har mött en förskoleenhet som är geografiskt utspridd inom Östermalms stadsdel men som arbetar för att gemensamt utveckla sin verksamhet. Inte minst ledningen har lång erfarenhet och förankring i förskoleverksamheten i stadsdelen. Organisationen och olika mötesformer ger goda förutsättningar för delaktighet och verksamhetsutveckling men behöver utvecklas för att fullt ut ha avsedd funktion. En ökad delaktighet skulle medföra att personalens kompetens och erfarenheter tas tillvara i ännu högre grad.

Enheten har valt att låta sig inspireras av Reggio Emilias pedagogiska filosofi, något som tydligast avspeglar sig i den pedagogiska miljön, i den pedagogiska dokumentationen och i strävan att arbeta utforskande i projektform.

Enhetens verksamhet skulle gagnas av en fördjupad diskussion kring synen på kunskap och lärande utifrån läroplanen och den valda inspirationen liksom av ett förbättrat systematiskt kvalitetsarbete. För att det nu aktuella Ljusprojektet verkligen ska bidra till den eftersträvade verksamhetsutvecklingen bör dock syftet med detta ytterligare diskuteras och förankras. Det riskerar annars att uppstå motsättningar mellan det projekt som är tänkt att sammanväva barnens lärande och övriga aspekter i läroplanens uppdrag.

Den helhetssyn på lärande som eftersträvas inom enheten ger barnen goda förutsättningar till skapande, språkutveckling och matematiska tänkande. Däremot bör arbetet med natur och kretslopp utvecklas. Likaså bör diskussionen kring en gemensam värdegrund resultera i strategier för genusarbetet.

Enheten har goda former för information och samverkan med föräldrarna medan samverkan med skolans verksamheter kring barnens övergång bör utvecklas.

Den starka ambitionen inom enheten att utveckla verksamheten ger enligt vår mening goda förutsättningar för det fortsatta arbetet.

Hans Dahlin

Eva Hederström

Förskoleinspektörer